

Всеволод ТКАЧЕНКО: «Я завжди вибираю найкраще. Читаю оригінал і, якщо подобається текст, перекладаю»

Всеволод ТКАЧЕНКО – знакова постать сучасного українського перекладацтва. Багато років він віддав дипломатичній службі, досконало знає французьку мову. У доробку майстра слова – твори 250 авторів, перекладених із 15 мов, що представляють 38 національних літератур. Географічно це – обшири п'ятох континентів, а хронологічно – тисячоліття світової поезії. Голова творчого об'єднання перекладачів Київської організації Національної спілки письменників України, лауреат українсько-французької літературної премії ім. Миколи Зерова, міжнародних літературних премій ім. Миколи Гоголя і «Сад божественних пісень» ім. Григорія Сквороди та літературної премії ім. Григорія Кочура переконаний, що художній переклад був і залишається одним із найдосконаліших засобів потужного духовного збагачення різних народів, мов і культур.

– Всеволоде Івановичу, ви працюєте в галузі художнього перекладу понад 45 років. Яка його нинішня місія?

– Кожна цивілізована держава плекає свій вітчизняний переклад, підтримуючи його солідними фондами, грантами, стипендіями, спеціальними замовленнями тощо. У більшості країн Європейського Союзу переклади становлять від третини до половини нових видань. Зводять мости літературного, наукового й цивілізаційного перевисання до різних народів, українські перекладачі віртуально долають мовні кордони багатьох країн, еднають нашу літературу зі світовим красним письменством.

Мені належить низка добірок і книжок перекладів творів багатьох австралійських, африканських,

бельгійських, канадських та кримськотатарських поетів. Левова частина моїх інтерпретацій – твори, написані французькою мовою. Однак усі мої переклади мені дорогі, як рідні діти. Вважаю своїми коронними працями тематичну антологію «Сад божественних поезій. Тисячоліття французькомовної любовної лірики», а також книжку «П'яний корабель» Артюра Рембо та антологію «Поезія Африки».

– Коли відчули, що переклади – це ваше покликання?

– З юних літ я кохаюся в українській поезії. Коли 1953 року тодішній міністр освіти УРСР Павло Тичина як депутат зустрівся з виборцями в райцентрі Новошепеличі (тепер це Чорнобильська зона), то мені, учневі другого класу місцевої школи, випала вельми приємна місія: підготувати поетичне привітання – прочитати напам'ять вірш Максима Рильського. Добре пам'ятаю, як після декламації Павло Григорович лагідно погладив мене по голівці й запросив приїжджати на літературні вечори до Чернігова. Наступного року мої батьки перебралися на нове місце проживання, але офіційне запрошення за підписом депутата й міністра, видатного українського поета розшукало мене навіть у глибинному селі Свірнево-Голованівського району на Кіровоградщині. Гадаю, що саме Павло Григорович значною мірою захопив мене до студювання світової поезії. У третьому класі я почав вивчати німецьку мову й зробив пер-

ший переклад. Пам'ятається, то був один із віршів Гейне (Гайне).

Визначальною подією в моєму житті можна назвати рішення журі 1993 року, коли я став лауреатом українсько-французької літературної премії імені Миколи Зерова за добірку поезій Рембо, опубліковану в журналі «Всесвіт». А вже наприкінці того самого року я відбував місячне перекладацьке стажування в Парижі. Саме тоді вперше оглянув визначні пам'ятки культурної столиці світу, побував у багатьох музеях. Загалом же Францію відвідував шість разів, а під час службових відряджень познайомився з 18 країнами світу.

– З довідників знаю, що ви народилися на Київщині в «болотній Лукрозі», як жартома називав Микола Зеров Баришівку, де склалася славетна група неокласиків.

– Насправді я народився поблизу столиці неокласиків – посеред річки Трубіж. Сталося це так. Тато під час оборони Києва був тяжко поранений і ходив на милицях. Отож до колгоспу в селі Дернівка побігла бабуся Віра. Взяла там підводу й повезла матір до Баришівської районної лікарні. Моста через річку не було: його при відступі знищили гітлерівці. Наступаючи на ворога, червоноармійці зробили тимчасову переправу, поклавши просто на воду зв'язані колоди. Коні ступали боязко, підвода загрозливо перехняблювалася... Отоді й я народився. Як розповідала мати, бабуся рішуче махнула пужал-

ном, і коні швидко дісталися проти- лежного твердого й надійного бере- га Трубежа, а за чверть години під- вода вже була біля лікарні.

Свого часу в Баришівці мешка- ли незрівняні різьбярі слова – нео- класики Микола Зеров, Юрій Клен, Павла Филипович і, за деякими свідченнями, навіть Максим Риль- ський, а також Віктор Петров (До- монтович). Саме цей знаний прозаїк у мемуарах згадує моїх родичів по маминій лінії: прапрадіда Ціркуна, в якого він мешкав, і мою прабабусю – красуню Євпраксію Артюх. Отож я виховувався на засадах україн- ського неокласицизму. І досі пере- конаний у невичерпних возможнос- тях цього унікального художнього явища.

– Хто підтримував вас чи до- помагав у роботі?

– Наставниками й порадиниками були мій улюблений викладач у Ки- ївському державному університе- ті, добре знаний в інтелектуальних колах столиці французький літера- турознавець та перекладач украї- нського походження, професор Сорбонни Еміль Крюба, а також ат- ланти національної школи україн- ського художнього перекладу Гри- горій Кочур і Микола Лукаш. Саме Еміль Крюба заохотив мене до інтер- претації доробку метра французь- кої поезії Артюра Рембо й запросив до праці над «Антологією французь- кої поезії XX століття».

Рекомендуючи мене до Спіл- ки письменників України, Григо- рій Кочур 20 березня 1994 року на- писав: «Талант Всеволода Ткаченка помітив ще в 1970 році Іван Світлич- ний, залучивши його переклада- ти Беранже». Це сталося тоді, коли я був студентом четвертого курсу. Перед другим арештом Іван Олек- сійович встиг надіслати мені книж- ку «Пісні» П'єра-Жана Беранже, що побачила світ 1970 року в популяр- ній серії «Перлини світової лірики» видавництва «Дніпро», де й були опубліковані мої переклади сімох творів самобутнього французько- го лірика. Я, звичайно, дуже зрадів, побачивши своє прізвище поруч з іменами Павла Грабовського, Во- лодимира Самійленка, Миколи Зе- рова, Максима Рильського, Павла Филиповича, Григорія Кочура, Єв- гена Дроб'язка, Миколи Терещенка та Івана Світличного.

– Назва вашої антології пере- гукується не лише з традиційним французьким «Садом кохання», а й із «Садом божественних пісень» Григорія Сковороди.

– Це аркоджний цивілізаційний перегук французької та української культур і водночас максимальне на- ближення до сучасного читача. Пе- реконаний, що видання цікаве не лише для юні, а й для людей зрілого

віку, які, читаючи про високі почут- тя, молодітимуть душею. Тішуся, що посаджений мною «Сад божествен- них поезій» уже розрісся на три то- ми й охопив десятки найвидатніших франкомовних поетів XI–XX століть.

– На українському книжково- му ринку таких ґрунтовних ви- дань украй мало. Відома хіба що давня двотомна антологія Мико- ли Терещенка «Сузір'я французь- кої поезії», яка вже стала бібліо- графічною рідкістю. Чи не тому народилася ідея вашої антології?

– Французьким антологіям в Україні фатально не таланило. То- талітарний режим став на перешко- ді виходу укладеної українськими неокласиками ще в тридцятих роках минулого століття «Антології фран- цузської поезії XX віку». Її перекла- дачі й редактори – Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара та Павло Фи- липович – були заарештовані до ста- лінських концтраційних таборів і фізично знищені. Зверстана пізні- ше «Антологія французької поезії XX століття» також не вийшла: пере- кладачів Івана Світличного та Василя Стуса заарештували, а прізвища Гри- горія Кочура і Миколи Лукаша забо- ронили навіть згадувати в пресі.

Видання третьої (двомовної, впорядкованої Михайлом Моска- ленком) «Антології французької по- езії XIX–XX століть» уже в незалеж- ній Україні стало жертвою фінансо- во-економічного хаосу й зятяглося на довгі роки. Передбачалося, що обидва томи антології включати- муть додатки з українських перекла- дів XIX – початку XX століть та з не виданих антологій. На жаль, омріяні томики й досі не з'явилися друком. Я цілковито солідарний із академіком Дмитром Наливайком, що цю, тре- тю, антологію треба оприлюднити чимскоріше.

У Франції щороку виходять но- ві антології та збірники поезій про кохання. Ці книжки блискавично зникають із полиць. Ось чому я по- чав систематизувати й перекладати найвитонченіші взірці любовної лі- рики. Важливо й те, що саме в Па- рижі я збагнув: вірші про кохання популярні, як і тисяча років тому. Це підтвердив, зокрема, «Сад бо- жественних поезій». Антологія, без перебільшення, викликала неабия- кий інтерес. Врахувавши побажання численних читачів, до другого тому, крім українських інтерпретацій, я подав і оригінали творів. Як на ме- не, це ідеальний варіант переклад- ного видання.

– Як працювалося над антоло- гією?

– На добір і переклад текстів пішло понад десять років. Відкри- вається антологія інтерпретацією віршів першого трубадура на півдні Франції Гійома д'Аквитана. Близько

1115 року він, великий можновла- дець, герцог, познайомився з гра- финею де Шательро, для якої напи- сав зворушливі канцони. Дві з них я подав у книжці. Далі представлено творчість майстрів куртуазної та ли- царської лірики, інтимні поезії Кріс- тини де Пізан, баладу першого ве- ликого французького поета Фран- суа Війона... Звичайно ж, не забуто П'єра де Ронсара, вшановано со- нети Луїзи Лабе (до речі, вправної вершниці), вірші видатних драма- тургів Корнеля та Мольєра, енці- клопедиста Вольтера... Чільне місце посідають символісти Шарль Бод- лер, Поль Верлен і Артюр Рембо, великий національний поет Франції Віктор Гюго, сюрреалісти Луї Арагон і Поль Елюар та багато інших чудо- вих ліриків. До антології подано й знамениту «Відповідь запорозьких козаків константинопольському султану» Гійома Аполлінера – по- етичне відтворення справжнього дипломатичного документа давніх часів.

– До своїх перекладів ви зав- жи подаєте як біографічні до- відки про авторів, так і стислі ха- рактеристики їхньої творчості, часом посилаючись на вітчизня- них та зарубіжних літературоз- навців. А який вірш було най- складніше перекладати?

– Зі світової поезії я вибираю найкраще. Читаю оригінал і, якщо подобається текст, перекладаю. Намагаюся відчувати настрій, світо- відчуття автора, поринаю в його епоху. Подеколи трапляється, що довго не можу знайти адекватних відповідників рідною мовою. Тоді допомагають чи то сад, чи поле, чи річка... Найскладніше інтерпретува- ти самобутніх національних поетів, наприклад, «Мазепу» Віктора Гюго. Працював над цим твором пере- важно ночами, після роботи в по- сольстві України в державах Бені- люкс. Свіжої наснаги додавали пе- реклади дитячих творів.

– Чи плекаєте ви творчу зміну?

– Безперечно. Щоб забезпе- чити високий рівень українського художнього перекладу, потрібна серйозна гуманітарна освіта. Ко- жен юнак чи юнка, котрі всерйоз цікавляться світовою літературою, повинні інвестувати в себе, тоб- то постійно займатися самоосві- тою, дбати про те, щоб бути ціка- вими нашим читачам і закордонній спільноті.

– А яке ваше життєве кредо?

– Перемагаймо! Колись, ще в ранньому дитинстві, мій прадід на- пучував мене: «То не козак, хто не воює». За будь-яких несприятливих обставин я й досі керуюся цим не- змінним життєвим принципом.

Розмову вів Микола СЛАВИНСЬКИЙ.